

دیپلماسی پارلمانی در گام دوم انقلاب اسلامی: الزامات و لوازم

محمدصادق خرسند^۱

۳

دوره ۱، شماره ۳، پیاپی ۳
زمستان ۱۴۰۴

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۴/۰۹/۲۳

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۴/۱۱/۲۰

صص: ۷۱-۹۲

شابا الکترونیکی: ۳۱۱۵-۸۸۶۲

چکیده
دیپلماسی پارلمانی ذیل دیپلماسی عمومی دارد. در جهان امروز با توجه به گسترده‌گی و پیچیدگی‌های مناسبات سیاسی، تأمین منافع در گرو استفاده حداکثری از همه ابزارها می‌باشد. یکی از این ابزارها، پارلمان است. ترتیبات امنیتی حاکم بر جهان، سیاستمداران کشورها را ترغیب نموده است تا از ابزارها و راهکارهای جدید برای حل مسائل و مشکلات دو یا چند جانبه برای حل معضلات بین‌المللی استفاده کنند. از این رو به فعال کردن ظرفیت‌های پارلمان در حوزه دیپلماسی می‌پردازند تا با استفاده از دیپلماسی پارلمانی، گام موثری در توسعه روابط بین کشورها ایجاد شود. نوشتار توصیفی-تحلیلی حاضر با هدف تبیین نقش دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی در گام دوم انقلاب اسلامی تلاش دارد به این سوال اصلی پاسخ دهد که دیپلماسی پارلمانی در گام دوم انقلاب باید دارای چه اهداف، راهبرد و الزاماتی باشد؟ یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران می‌تواند با نصب العین قرار دادن بیانیه گام دوم انقلاب و به واسطه اهداف و راهبردهایی همچون توسعه مجامع پارلمانی منطقه‌ای مانند اتحادیه بین‌المجالس سازمان شانگهای، اتحادیه بین‌المجالس جبهه مقاومت اسلامی، اتحادیه بین‌المجالس کشورهای حاشیه دریای خزر و اتحادیه بین‌المجالس کشورهای فارسی‌زبان، به دیپلماسی پارلمانی تراز انقلاب اسلامی در مسیر تمدن‌سازی نوین اسلامی دست یابد.

کلیدواژه‌ها: دیپلماسی، دیپلماسی عمومی، دیپلماسی پارلمانی، گام دوم انقلاب.

DOI: 10.22034/syssir.2026.735062

استناد: خرسند، محمدصادق (۱۴۰۴). دیپلماسی پارلمانی در گام دوم انقلاب اسلامی: الزامات و لوازم، پژوهش‌های راهبردی گام دوم انقلاب اسلامی، ۱(۳)، ۷۱-۹۲.

۱. دانش‌آموخته دکتری علوم سیاسی، دانشکده علوم انسانی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران (نویسنده مسئول)
kochi1357@gmail.com

مقدمه

دپلماسی مهم ترین ابزار تأمین منافع ملی در حوزه سیاست خارجی است که به انواع دپلماسی رسمی، عمومی، دفاعی، اقتصادی و فرهنگی تقسیم می‌شود. یکی از مهمترین اضلاع دپلماسی عمومی، دپلماسی پارلمانی است که متولی اصلی آن مجلس شورای اسلامی است. موتور پیشران توسعه دپلماسی پارلمانی، رئیس قوه مقننه، شورای اجرایی بین‌المجالس، گروه‌های دوستی، رؤسای فراکسیون‌ها و رئیس کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی هستند که در تمام سطوح دپلماسی پارلمانی دوجانبه، منطقه‌ای، قاره‌ای، فرامنطقه‌ای و جهانی مشارکت مؤثری دارند. (پورا قدم، ۱۴۰۱: ۱) رویکرد دپلماسی پارلمانی در گام دوم انقلاب باید براساس شاخص‌های کارآمدی، شفافیت، مردمی‌سازی، هوشمندسازی، ابتکار و نوآوری بنا شود. بررسی معیارها و سازوکارهای دپلماسی پارلمانی پیشران و کارآمد، مستلزم نگاه چند بعدی به حوزه روابط بین‌الملل است. به ویژه اینکه با ورود به هزاره سوم، فنون و ابزار دپلماسی پارلمانی از پیچیدگی و تکثر بالایی برخوردار شده است. یکی از مهمترین ویژگی‌های دپلماسی پارلمانی در تراز انقلاب اسلامی، توجه به عنصر کارآمدی است. همسویی و انسجام راهبردی بین طراحان و بازیگردان‌های دپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران، از ملزومات کارآمد سازی فعالیت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی است. منافع ملی، خط تلافی تمامی تصمیمات مهم کشور است. به همین دلیل همسوسازی راهبرد دپلماسی مجلس با اولویت منافع ملی و چشم‌انداز ترسیم شده در سند الهام بخش و مترقی گام دوم انقلاب از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشد. یکی دیگر از ویژگی‌های دپلماسی پارلمانی کارآمد، ابتکار و نوآوری در عرصه دپلماسی پارلمانی و ارائه راهکارهای خلاقانه با هدف ارتقای جایگاه مجلس شورای اسلامی در معادلات منطقه‌ای و جهانی است.

آنچه مسلم است طراحی دپلماسی پارلمانی پیشران و منطبق با بیانیه گام دوم انقلاب، مستلزم غربالگری کاستی‌ها و نقاط قوت فعالیت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی است. با توجه به اهداف منطقه‌ای و بین‌المللی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و محدودیت‌ها و موانعی که وجود دارد، به نظر می‌رسد دستگاه دپلماسی ایران برای کارآمدی بیشتر سیاست خارجی، نیازمند اتخاذ تدابیر و روش‌های جدید در روابط خارجی خود باشد تا بتواند اهداف خود را بهتر محقق سازد. یکی از این تدابیر، استفاده مؤثر از ظرفیت مجلس تحت عنوان دپلماسی عمومی است. از این

رو پرسش اصلی مقاله این است که دیپلماسی پارلمانی ایران در گام دوم انقلاب چگونه می‌تواند به ابزاری تاثیرگذار در سیاست خارجی تبدیل شود و ملزومات این امر چیست؟ پاسخ این سوال که به صورت فرضیه می‌توان بیان نمود، تدوین استراتژی منسجم و تعیین نهادی مشخص و مرتبط در دستگاه سیاست خارجی است که به عنوان مهم‌ترین گام در استفاده بهینه از دیپلماسی عمومی و در جهت تحقق اهداف سیاست خارجی ایران بر اساس بیانیه گام دوم انقلاب می‌باشد. بر این اساس، نوشتار حاضر در ابتدا مفهوم و کاربرد دیپلماسی عمومی را به اجمال مورد بررسی قرار می‌دهد و در بخش‌های بعدی به بررسی ابزارها و الزامات دیپلماسی پارلمانی می‌پردازد. در بخش مربوط به ایران علاوه بر بررسی جایگاه دیپلماسی عمومی در ساختار سیاسی کنونی کشور الگویی برای عملکرد دیپلماسی پارلمانی آن بر اساس بیانیه گام دوم انقلاب نیز ارائه می‌شود.

تعریف مفاهیم

الف) دیپلماسی: دیپلماسی، هنر تأمین منافع ملی از طریق به کارگیری هوشمندانه فنون مذاکره در زمان و مکان مناسب است. (محمدیان و رضایی، ۱۳۹۵: ۱۰۷)

ب) دیپلماسی پارلمانی: این اصطلاح برای نخستین بار در سال ۱۹۵۵ میلادی توسط دین راسک ابداع شد. وی استفاده از رویه‌های پارلمانی در مذاکرات دوجانبه و چندجانبه بین دولت‌ها را دیپلماسی پارلمانی نامید. (RUSK, 1995: 121-138) مفهوم این اصطلاح، اهتمام مجالس ملی برای کاربست هوشمندانه ظرفیت‌ها و قابلیت‌های دیپلماتیک در جهت تسهیل تسریع دستیابی به منافع ملی حوزه سیاست خارجی است. (staviridis, 2017: 318) دیپلماسی پارلمانی در ذیل دیپلماسی عمومی قرار دارد و از قدرت مانور و چابکی بالاتری در قیاس با دیپلماسی رسمی برخوردار است، چرا که قانونگذاران برخلاف محدودرات دیپلمات‌های وزارت امور خارجه، چندان در چارچوب‌های متصلب حرکت نمی‌کنند و به دلیل ایفای وظایف نمایندگی، از انعطاف و چابکی بیشتری در بیان مواضع برخوردارند. (pejo, 2018: 13)

ج) گام دوم انقلاب: بیانیه‌ای است که آیت‌الله خامنه‌ای، رهبر جمهوری اسلامی، به مناسبت چهلمین سالگرد انقلاب اسلامی ایران در تاریخ ۲۲ بهمن ۱۳۹۷ صادر نمود. در این بیانیه به «استمرار

راه انقلاب اسلامی از طریق جهاد بزرگ برای ساختن ایران اسلامی و تمدن نوین اسلامی» پرداخته شده است.

روش تحقیق

برای انجام هر تحقیق علمی، انتخاب روش پژوهش و چارچوب نظری مناسب موضوع، اهمیت فراوان دارد. از این رو، روش این پژوهش از نوع توصیفی-تحلیلی با استفاده از منابع کتابخانه‌ای می باشد.

پیشینه پژوهش

پیرامون موضوع این مقاله، تحقیقات زیادی در قالب کتاب، مقاله و رساله انجام گرفته است که برخی از مهم‌ترین آن‌ها به شرح زیر مرور می‌شود:

نویسنده	عنوان	روش تحقیق	نتیجه
منصوریان و اکبری	مقاله جایگاه و اهمیت دبلماسی پارلمانی در جمهوری اسلامی ایران	رویکرد توصیفی-تحلیلی	با توجه به وسعت موضوعات در روابط ایران در نظام بین الملل قوه مقننه در کنار دولت توانسته است از طریق دبلماسی پارلمانی در حل و فصل مسائل بین المللی و توسعه روابط، نقشی بی بدیل ایفا نماید.
حسینی و شیرزادی	مقاله نقش دبلماسی پارلمانی مجلس شورای اسلامی در تأمین منافع ملی جمهوری اسلامی	رویکرد توصیفی-تحلیلی	بخشی از ظرفیتهای تهاجمی غرب بر ایران تمرکز بر نهادهای پارلمانی است که این امر ضرورت هم‌افزایی ظرفیت‌های دبلماتیک مجلس با نهادهای مرتبط با عرصه سیاستگذاری خارجی را افزایش می‌دهد.
پوراقدم	مقاله دبلماسی پارلمانی مجمع مجالس آسیایی و الزامات فراروی جمهوری اسلامی ایران	رویکرد توصیفی-تحلیلی	بیان تدابیر و بایسته‌های دبلماسی پارلمانی ایران و پارلمان‌های عضو برای ارتقای کارایی مجمع مجالس آسیایی در ساختار مراودات داخلی و بین المللی

<p>پارلماسی در زمینه سازی برای «پیشبرد» سیاست خارجی ایران مقوله ای پذیرفته شده ای است، اما در زمینه «شکل دهی» به سیاست خارجی ایران با موانعی روبه رو است. عدم تدوین قانون، فقدان نگاه راهبردی و عدم تعریف مأموریت برای پارلماسی مجلس شورای اسلامی از جمله این موانع هستند</p>	<p>روش تحقیق اکتشافی</p>	<p>مقاله پارلماسی در سیاست خارجی جم هوری اسلامی ایران</p>	<p>حاجی مینه و عابدی</p>
<p>موضوعاتی که در روابط دوجانبه یا چند جانبه ایران در نظام بین الملل در جریان است، در کنار دولت و نهادهای سیاسی وابسته، قوه مقننه توانسته است از طریق دیپلماسی پارلمانی در حل و فصل مسائل بین المللی و توسعه روابط، نقشی اساسی و بی بدیل ایفا نماید.</p>	<p>رویکرد توصیفی- تحلیلی</p>	<p>مقاله جایگاه و اهمیت دیپلماسی عمومی پارلمانی در جمهوری اسلامی ایران</p>	<p>منصوریان و تالار پشتی</p>
<p>بررسی نقش دیپلماسی پارلمانی چگونگی بهره‌مندی مجلس از ظرفیت‌های بالقوه دیپلماسی پارلمانی برای ارتقای جایگاه ایران در نظام جهانی و نیل به اهداف و تسهیل روابط و کاهش تحریم‌ها و اثرات سوء آن‌ها استفاده نماید.</p>	<p>روش تحقیق اکتشافی</p>	<p>مقاله نقش دیپلماسی پارلمانی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران</p>	<p>محمدیان</p>
<p>بررسی جایگاه دیپلماسی پارلمانی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران</p>	<p>روش تحقیق توصیفی- تحلیلی</p>	<p>کتاب جایگاه دیپلماسی پارلمانی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران</p>	<p>حسینی</p>

خلاً آشکار در منابع موجود، عدم نگاه دقیق به الزامات و لوازم دیپلماسی پارلمانی در گام دوم انقلاب اسلامی است که رسالت نوشتار حاضر، رفع نقیصه مزبور در حد توان می باشد.

چارچوب نظری

نظریه‌های مختلفی برای تبیین ماهیت، فرآیند و رفتار سیاست خارجی جمهوری اسلامی به کار بسته شده است اما هیچ یک از نظریه‌های متعارف موجود در حوزه روابط بین‌الملل و تحلیل سیاست خارجی، قادر به تبیین چرایی و چگونگی رفتار و فرایند سیاست خارجی جمهوری اسلامی نیستند. این ناتوانی تبیینی ناشی از ماهیت زمینه پرورشی نظریه‌های سیاست خارجی و ماهیت و هویت اسلامی جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. این امر حاکی از این واقعیت و ضرورت است که تبیین سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران نیازمند یک رهیافت نظری است که ماهیت و هویت آن به عنوان یک دولت اسلامی را در کانون تحلیل خود قرار دهد. از این رو چارچوب نظری این مقاله براساس نظریه اسلامی سیاست خارجی است که قدرت تبیین سیاست خارجی دولت اسلامی و جمهوری اسلامی ایران به عنوان یکی از مصادیق آن در خود دارد. (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۰: ۸)

نظریه اسلامی تحلیل سیاست خارجی دولت اسلامی از ماهیت و ویژگی‌های خاصی برخوردار است و یک الگوی نظریه عام را برای تحلیل سیستم خارجی هر دولت اسلامی که جمهوری اسلامی نیز یکی از مصادیق آن است ارائه می‌دهد. این نظریه بر مدل کنشگر خاصی استوار است که از هستی‌شناسی و انسان‌شناسی متمایز اسلامی یعنی توجه به انسان فطری، عقلانیت، منطق تکلیف و الگوی تصمیم‌گیری سیاست خارجی به مثابه سیاست مصلحت‌نشت می‌گیرد. در نظریه اسلامی سیاست خارجی، کنش بر پایه منطق تکلیف انجام می‌گیرد، تصمیم‌گیری عقلانی در چند لایه انجام می‌شود و در این نظریه مفهوم تحلیلی مصلحت مورد توجه ویژه قرار دارد. (همان: ۱۳-۴۰)

سیر تحول دپلماسی پارلمانی

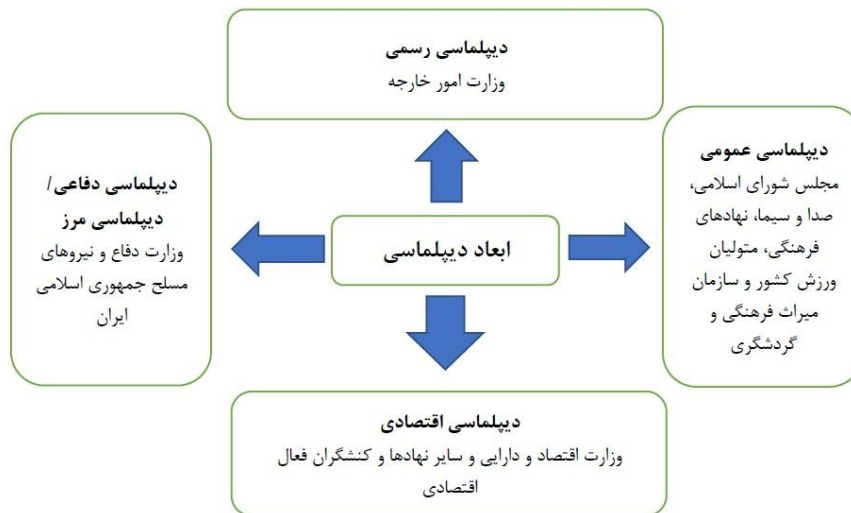
دپلماسی پارلمانی تا بعد از جنگ جهانی دوم چندان به چشم نمی‌خورد. پایان جنگ سرد و حوادث تروریستی یازده سپتامبر، نقاط عطفی در ورود پارلمان‌ها به حوزه روابط بین‌الملل است. (Kerr and Wiseman, 2012: 18) با ورود به هزاره سوم میلادی، نقش کنشگران غیردولتی همچون گروه‌های فشار پارلمانی، سازمان‌های مردم‌نهاد، سلبریتی‌ها، دانشگاه‌ها، مخازن فکری، رسانه‌ها و احزاب در شکل‌دهی و اثرگذاری بر فرایندهای سیاست بین‌الملل پررنگ‌تر شده است. (پورآقدم، ۱۴۰۱: ۵) این فرایند، اثرگذاری مجالس ملی در عرصه دپلماتیک را ارتقا داده است. به مرور نمایندگان

برخی مجالس دنیا با تصویب قوانین و اظهارنظرهای مرتبط با حوزه سیاست خارجی در جهت تأمین منافع نهادها و گروه‌های فشار گام برداشتند. (Bayne and Woolcock, 2011: 125)

فعال شدن نقش کنشگران غیردولتی در عرصه‌های بین‌المللی، جدا از دیپلماسی عمومی، افق‌های جدیدی را نیز در عرصه‌های دیپلماسی ورزشی، دیپلماسی رسانه‌ای، دیپلماسی فرهنگی و دیپلماسی اقتصاد به وجود آورده و به مرور نقش نمایندگان در عرصه چانه‌زنی افزایش می‌یابد. در مرحله بعدی نقش احزاب و فراکسیون‌ها در ساختار دیپلماسی پارلمانی تقویت می‌شود و بسیاری از طرح‌های مرتبط با حوزه سیاست خارجی، ابتدا درون احزاب و فراکسیون‌های پارلمانی بحث می‌شوند که این رویه در نظام‌های وست‌مینستر و نظام‌های پارلمانی از اهمیت بالاتری برخوردار است. (پوراقدم، ۱۴۰۱: ۵)

دیپلماسی پارلمانی در پنج سطح پارلمانی منطقه‌ای، پارلمانی دوجانبه، پارلمانی فرامنطقه‌ای، پارلمانی قاره‌ای و پارلمانی جهانی پیگیری می‌شود. در روابط نوین بین‌الملل، سرمایه‌گذاری پارلمان‌ها در حوزه دیپلماسی نهادی یا دیپلماسی مجامع روز به روز در حال افزایش است. اهتمام نمایندگان مجلس برای تأسیس اتحادیه بین‌المجالس سازمان شانگهای یا اتحادیه بین‌المجالس D-8 مصادیقی از دیپلماسی پارلمانی نهادی است. برخی کشورها نیز به منظور توسعه مبانی نظری و مطالعات راهبردی دیپلماسی پارلمانی، نهادهایی را تأسیس کرده‌اند. برای مثال استرالیا نهادی را با عنوان دفتر روابط اجتماعی و بین‌الملل تأسیس کرده که در کنار برگزاری دوره‌های آموزشی، سازوکارهایی را نیز برای گسترش فعالیت‌های دیپلماتیک پارلمانی با سایر کشورها ارائه می‌دهد. برخی مراکز مطالعاتی و علمی مانند انجمن حقوق‌دانان آمریکا، دیپلماسی پارلمانی را در ذیل دیپلماسی سازمانی تعریف می‌کنند که در آن هیئت‌های دیپلماتیک مجالس دنیا از ظرفیت مجامع پارلمانی برای حل و فصل دغدغه‌های مشترک استفاده می‌کنند. (همان: ۷) انگلیس مرکز بین‌المللی مطالعات پارلمانی را با هدف شناسایی من‌فذهای گسترش روابط پارلمانی با سایر کشورها به ویژه اعضای اتحادیه اروپا دایر کرده است. این مرکز همچنین با نهادهای بین‌المللی همچون بانک جهانی، بانک توسعه اروپا، سازمان بین‌المللی کار و برخی نهادهای وابسته به سازمان ملل نیز همکاری می‌کند. مهمترین هدف این مرکز مطالعاتی، برقراری حکمرانی خوب بین قانونگذاران با دولتمردان و فعالان اجتماعی عنوان شده است. (<https://www.parlicentre.org/>) حیطة و برد اثرگذاری مجالس در حوزه سیاست

خارجی به حدی افزایش یافته که برخی تحلیلگران از قانونگذاران مشرف به حوزه دپلماسی و روابط بین الملل با عنوان کارگزار سیاست خارجی نام می برند (Trainauskienė, 2015:3) به رغم اینکه ادبیات، فنون و کاربرد دپلماسی پارلمانی در سال‌های اخیر توسعه یافته ولی محافل دانشگاهی ایران کمتر به مبحث دپلماسی پارلمانی ورود کرده‌اند، درحالیکه در هزاره سوم میلادی، مبحث دپلماسی پارلمانی از هر دو منظر مطالعات نظری بنیادین و مطالعات راهبردی به عنوان یکی از مباحث مهم دپلماسی عمومی مطرح شده‌اند. (حاجی مینه، ۱۳۹۸: ۱۲۳)

اهمیت دپلماسی پارلمانی

اصولاً دولت‌ها در گذشته در قبال ورود دیگر نیروهای سیاسی به عرصه دپلماسی مقاومت می‌کردند و آن را موجب بی‌نظمی و اختلال در سیاست خارجی می‌دانستند، اما قدرت مردم در عرصه سیاست و گسترش رسانه‌های جمعی و حضور فعال نمایندگان ملت در عرصه‌های سیاست خارجی و داخلی و مسائل مهم بین‌المللی مانند حقوق بشر و جنگ و صلح زمینه ظهور دپلماسی عمومی را فراهم کرده است. همچنین محدود بودن دولت‌ها در سیاست خارجی و تعمیق نظارت مجلس بر فعالیت‌ها و سیاست خارجی دولت، ضرورت گسترش دپلماسی پارلمانی را بیشتر نمایان ساخت. اجمالاً ضرورت دپلماسی پارلمانی را می‌شود در حوزه‌هایی نظیر پیگیری نیمه رسمی سیاست خارجی دولت‌ها، تقویت مجامع پارلمانی منطقه‌ای و بین‌المللی، گسترش همگرایی بین کشورها،

همکاری سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای، کنفرانس روسای مجالس جهان، مجمع مجالس آسیایی و پارلمان اروپا مشاهده کرد. امروزه در میان صاحب‌نظران اجماع قابل تأیید ایجاد شده است مبنی بر اینکه دیپلماسی پارلمانی به عنوان ابزاری مؤثر و جدید می‌تواند در پیشبرد منافع ملی کشورها و کاهش هزینه‌های اقدامات دولت‌ها در زمینه سیاست خارجی کارآمد باشد. (FIOTT, 2011: 1-9)

ابزار دیپلماسی پارلمانی

می‌توان ابزارهای دیپلماسی پارلمانی را سفرهای روسای پارلمان‌ها، رفت و آمدهای دو و چند جانبه پارلمانی، تشکیل گروه‌های دوستی پارلمانی در مجالس کشورها، حضور نمایندگان در هیأت‌های اعزامی از سوی وزارتخانه‌ها، حضور و مشارکت نمایندگان مجالس در مجامع بین‌المللی پارلمانی و حتی نظارت مستقیم بر تصمیمات بین‌المللی دولت‌ها در قالب تصویب یا رد طرح‌ها، پیشنهاد لوایح، قراردادهای توافق‌نامه‌های بین‌المللی، الحاق یا عدم الحاق به کنوانسیون‌های بین‌المللی عنوان نمود.

پارلمان‌ها در تمامی کشورها تأثیرگذار هستند و این امر در جمهوری اسلامی ایران بیشتر نیز می‌باشد؛ زیرا طبق قانون اساسی، مجلس ایران از سایر قوا مستقل است و به طور قانونی نباید هیچ اثرگذاری از بیرون بر تصمیمات آن وجود داشته باشد. از این رو با توجه به ظرفیت‌های موجود در قانون اساسی، نمایندگان مجلس می‌توانند به طرح و پیگیری مسائل مربوط به حوزه سیاست خارجی بپردازند. در واقع دستگاه سیاست خارجی ایران می‌تواند از ظرفیت نمایندگان مجلس برای تبیین و تشریح دغدغه‌های منطقه‌ای و بین‌المللی بهره‌برد. به خصوص که این روزها در عرصه روابط خارجی جمهور اسلامی ایران با سایر کشورهای جهان، موانع سخت و چالش‌های بیشماری وجود دارد و کشور نیازمند تجهیز منابع و همیاری و همکاری در همه امور به ویژه عرصه سیاست خارجی است. بنابراین مجلس شورای اسلامی با ابزارهایی که اختیار دارد می‌تواند به صورت غیرمستقیم بر روند و سمت و سوی سیاست خارجی تأثیرگذار باشد. ابزارهایی که اهم آنها عبارت‌اند از:

الف) کار ویژه نظارتی: نظارت کمیسیون امنیت ملی بر عملکرد وزارت امور خارجه و سایر

دستگاه‌های اجرایی فعال در حوزه سیاست خارجی مانند وزارت اطلاعات.

ب) کار ویژه تحقیق و تفحص: بر اساس مفاد اصل هفتاد و ششم قانون اساسی، اقتداری به

مجلس شورای اسلامی داده شده که بتواند هرگونه ممیزی، بررسی و تحقیق و تفحص را در امور

مملکتی انجام دهد که از بارزترین مصادیق این تفحص، امر بررسی و کاوش در مقوله سیاست خارجی است.

ج) تصویب دریافت یا پرداخت وام و اعتبار بین المللی: اصل هشتاد قانون اساسی اشعار می دارد: گرفتن یا اعطای وام یا کمک‌های بلاعوض داخلی و خارجی از طرف دولت باید با تصویب مجلس شورای اسلامی باشد.

د) قانونمند سازی عضویت جمهوری اسلامی ایران در معاهدات و پیمان های بین المللی: بر اساس اصل ۱۲۵ قانون اساسی امضای عهدنامه‌ها، مقاوله‌نامه‌ها و قراردادهای دولت ایران با سایر دولت‌ها و همچنین امضای پیمان‌های مربوط به اتحادیه‌های بین‌المللی پس از تصویب مجلس شورای اسلامی مجاز است.

ه) مصوبات ویژه: مجلس شورای اسلامی در مقاطع خاص و به دلیل ضرورت، علاوه بر انجام وظایف جاری و متعارف خود در حوزه قانونگذاری یا نظارتی، پیرامون مسائل خاص سیاست خارجی نیز تصمیم‌گیری می‌کند که از مصادیق آن می‌توان به تصمیم مجلس در رابطه با سلمان رشدی و قطع رابطه با انگلیس در اواخر دهه هشتاد میلادی یا مسئله گروگان‌های سفارت آمریکا در اوایل دهه ۱۹۸۰ اشاره کرد که به دولت اجازه داد پیرامون سرنوشت گروگان‌ها با دولت آمریکا وارد مذاکره شود. (حسینی و شیرزادی، ۱۴۰۲: ۱۹-۲۰)

در مجموع ابزار دیپلماسی به دو بخش ابزارهای دیپلماسی مستقیم و غیرمستقیم تقسیم می‌شوند:

الف) دیپلماسی مستقیم: در این دیپلماسی، نمایندگان مجلس بدون واسطه و به صورت مستقیم در عرصه روابط بین‌الملل و سیاست خارجی به ایفای نقش می‌پردازند. (پوراقدم و رودسری، ۱۳۹۴: ۲۹۲) که مهمترین آن‌ها عبارتند از: رایزنی‌های دیپلماتیک رئیس مجلس شورای اسلامی، اعزام هیأت‌های پارلمانی، صدور بیانیه‌های پارلمانی، رایزنی‌های گروه‌های دوستی مجلس شورای اسلامی، رایزنی رؤسای فراکسیون‌های پارلمانی، تشکیل کمیسیون‌های ویژه و دیپلماسی تقنینی؛

ب) دیپلماسی غیرمستقیم

۱. اختیارات ناشی از قاعده تبدیل: براساس قاعده تبدیل، تمامی معاهدات و موافقت نامه های بین المللی دولت جمهوری اسلامی ایران هنگامی لازم الاجرا می شوند که به تصویب نمایندگان مجلس شورای اسلامی برسند. دو اصل ۷۷ و ۱۲۵ قانون اساسی در چارچوب قاعده تبدیل است.
۲. نظارت بر عملکرد وزارت امور خارجه: یکی از وظایف ذاتی پارلمان ها، تقویت فرآیند کنترل و نظارت بر رفتار وزارت امور خارجه است. (نژادخلیلی، ۱۳۹۲: ۴)
۳. جلسات مشترک کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی با نهادهای اجرایی ذی ربط
۴. حضور نمایندگان مجلس شورای اسلامی در هیأت‌های اعزامی از سوی وزراتخانه‌ها: قاعدتاً این گونه است که در سفرهای دیپلماتیک وزیر امور خارجه یا سایر وزراء و مقامات عالی رتبه دولتی نمایندگان مجلس شورای اسلامی نیز حضور دارند و جهت انعکاس نظر احتمالی مجلس مورد مشورت قرار می گیرند. (پورا قدم و دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۵: ۴۱۴-۴۱۵)

الزامات دیپلماسی پارلمانی

الزامات دیپلماسی پارلمانی را می توان بدین صورت برشمرد: تخصص گرایی و هدفمند بودن در به کارگیری ظرفیت‌های دیپلماسی پارلمانی، تسلط و دانستن زبان، وجود کمیته‌های مرتبط از کمیسیون‌های مختلف مجلس، تعامل بین دستگاه های مرتبط با دیپلماسی پارلمانی، پیگیری جدی مصوبات و موارد توافق شده و تعامل و به کارگیری کارشناسان وزارت خارجه و متخصصین در حوزه پارلمان (دیوسالار، ۱۳۹۲: ۲)

دیپلماسی عمومی پارلمانی در جمهوری اسلامی ایران

جمهوری اسلامی ایران با گسترش مناسبات دیپلماتیک خود با سایر کشورها از منافع ملی خود محافظت نموده و به دنبال بهبود جایگاه خود در منطقه و جهان می باشد. کاربرد دیپلماسی عمومی پارلمانی در حوزه های ذیل قابل طرح است: کارگروه های دوستی پارلمانی، سفرهای هیأت پارلمانی، توالی نیمه رسمی سیاست خارجی، تکمیل کمبودهای دیپلماسی رسمی، افزایش عقلانیت در سیاست خارجی، کاهش هزینه در عرصه روابط خارجی، افزایش همگرایی بین کشورها، تصویب قوانین در

جهت رفع دغدغه های مشترک، هم افزایی درحوزه قوانین اسلامی، تقویت مجامع پارلمانی و حل و فصل مسالمت آمیز منازعات بین کشوری.

از آنجا که اولویت جدی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، گسترش روابط با کشورهای همسایه است، دیپلماسی پارلمانی می تواند در پیشبرد این هدف بسیار مؤثر واقع شود. اشتراکات زیاد تاریخی، فرهنگی و دینی ایران با کشورهای حاشیه خلیج فارس و منافع سیاسی، اقتصادی این کشورها با یکدیگر، زمینه های همکاری بیشتری را در افق روابط با این کشورها می گشاید. دیپلماسی پارلمانی در جمهوری اسلامی ایران بستر و گام موثری را در توسعه روابط دوجانبه سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی میان ملت و دولت ایران با برخی ملت ها و دولت های همسایه به وجود آورده است به گونه ای که در سطح منطقه ای تقویت روابط با ارمنستان، عراق، روسیه، ترکیه، عربستان و در سطح فرامنطقه ای با برخی کشورهای اروپایی و آسیای شرقی عضو اتحادیه بین المجالس مشاهده می شود. اگر ظرفیت های دیپلماسی پارلمانی در مقام عمل به منصفه ظهور برسند، فرصت های زیادی را در عرصه بین الملل و منطقه ای برای کشور بوجود می آورند. از زمانی که در حوزه روابط خارجی، تعاملات پارلمانی مورد قرار گرفته است، کمبودهای دیپلماسی رسمی تا حدودی با دیپلماسی پارلمانی جبران شده است.

دیپلماسی پارلمانی در گام دوم انقلاب

عملکرد مجلس شورای اسلامی در گام اول انقلاب اسلامی نشان می دهد که این نهاد علی رغم انجام اقدامات مثبت و انقلابی مانند صدور انقلاب، رأی عدم کفایت سیاسی بنی صدر، حمایت از محرومان و مستضعفان، حضور نیروهای انقلابی و تشکیل نهادهای انقلابی دارای نقاط ضعفی نیز بوده است که در گام دوم انقلاب اسلامی باید مرتفع شوند. در واقع، نگاه و رویکرد به مجلس شورای اسلامی باید در گام دوم انقلاب، راهبردی تر و مبتنی بر افق تمدنی انقلاب اسلامی و همچنین ارتقای کارآمدی نظام باشد. بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی نشان می دهد مجلس شورای اسلامی، می تواند با استفاده از شاخص های یک مجلس تراز انقلاب اسلامی، لوازم و الزامات دیپلماسی پارلمانی در گام دوم انقلاب در راستای تأمین منافع ملی و انقلابی را فراهم آورد.

التزام عملی به شعارهای انقلاب و حمایت از جریان انقلابی

در گام دوم انقلاب اسلامی، مجلس شورای اسلامی باید با نصب‌العین قرار دادن شعارهای انقلاب در حوزه‌هایی چون عدالت‌خواهی، آزادی‌خواهی، استقلال‌طلبی، و پیشرفت‌گرایی، نقش‌آفرینی متناسب با شأن خود را داشته باشد. علاوه بر این، مجلس باید در راستای تقویت جریان انقلابی کشور، حاضر به ورود جدی به صحنه باشد که یکی از مهمترین اقدامات، استفاده مؤثر از دیپلماسی عمومی در راستای کمک به دولت برای تأمین منافع ملی می باشد.

توجه به این امر، بویژه از آن روی ضروری است که مجلس در سال‌های اخیر در ارتباط با دیپلماسی پارلمانی ورود جدی نداشته است. به عبارت دقیق‌تر، در حوزه‌های مذکور اگرچه مجلس ورود هم داشته، اما نتایج ملموس و عینی جدی، به گونه‌ای که منجر به حل مسأله شود، حاصل نشده است و متأسفانه اراده چندانی هم برای ادامه روند به منظور به نتیجه رسیدن مصوبات مجلس هم از سوی خود مجلس دیده نشده است.

عینیت‌بخشی به نظریه نظام انقلابی

به کار بستن نگاه انقلابی، روحیه انقلابی و عمل جهادی یکی از رسالت‌های مجلس در گام دوم انقلاب است که مقام معظم رهبری در بیانیه گام دوم بدان اشاره کرده‌اند. از عناصر سه‌گانه مذکور، می‌توان به عنوان «عناصر و ارکان نظریه نظام انقلابی» تعبیر کرد. بنابراین، منظور رهبر انقلاب از توجه به این عناصر، در اصل به معنای عینیت‌بخشی و عمل به موازین نظریه نظام انقلابی است. منظور از عینیت‌بخشی به این نظریه نیز عبارت است از «حساسیت مثبت نشان دادن به نقدها، در عین فاصله نگرفتن از ارزش‌ها»، «تضاد و ناسازگاری ندیدن میان جوشش انقلابی و نظم سیاسی و اجتماعی»، «متحجر نبودن در برابر پدیده‌ها و موقعیت‌های نو به نو، فاقد احساس و ادراک نبودن، در عین پایبندی شدید به اصول خود»، «حساسیت شدید به مرزبندی‌های خود با رقیبان و دشمنان و بی‌مبالاتی نکردن با خطوط اصلی انقلاب و نظام». (آیت الله خامنه‌ای، ۱۳۹۷: ۳)

توجه به این مهم از آن روی بسیار ضروری است که منشأ بسیاری از آسیب‌ها در عملکرد مدیران را باید در عدم‌درک صحیح و دقیق آنها از انقلاب اسلامی دانست؛ بدین معنا که برخی از مدیران و مسئولان کشور، به نظام اسلامی، نگاهی عرفی دارند و غافل از آن هستند که نظام، عهده‌دار پیشبرد

اهداف انقلاب اسلامی است. برخی مسئولان، میان جوشش انقلابی و نظم موجود ناسازگاری می‌بینند؛ یعنی به نظریه نظام انقلابی توجهی ندارند. به عبارت دیگر، انقلابی‌گری را مربوط به دوران مبارزه و قبل از ایجاد نظم و نظام سیاسی می‌دانند. از این‌رو، وقتی در مصادر امور قرار می‌گیرند، بیش از آنکه به انقلابی‌گری و شیوه‌های انقلابی توجه داشته باشند، خود را اسیر وضعیت بوروکراتیک حاکم بر حوزه مسئولیت‌شان می‌کنند. (احتشامی، ۱۳۸۵: ۱۱-۱۲)

حال در گام دوم انقلاب، مجلس شورای اسلامی به سبب رسالت‌های خطیر قانونی‌اش، باید پرچم‌دار بسط نظریه نظام انقلابی باشد تا زمینه را برای ترویج نگاه انقلابی، روحیه انقلابی و عمل جهادی را فراهم کند. بدون تردید یکی از زمینه‌های مهم در بسط این نظریه، استفاده مؤثر از دیپلماسی پارلمانی از طریق هماهنگی با دولت و به طور ویژه با دستگاه دیپلماسی می‌باشد. به طور کلی چهار دسته از الزامات سیاست خارجی انقلابی در بیانیه گام دوم انقلاب به این شرح می‌باشد:

الف) اصول بنیادین: اصالت استقلال و عزت ملی (توصیه پنجم و ششم بیانیه)، حکمت و مصلحت که همان عقلانیت است (توصیه ششم بیانیه)، معنویت و اخلاق که در روابط خارجی هم باید مدنظر باشد و تأکید بر مرزبندی با دشمنان.

ب) اولویت‌بندی در سیاست خارجی: توجه به جهان اسلام و ایجاد تمدن نوین اسلامی، سیاست‌های منطقه‌ای؛ سیاست همسایگی، (توجه ویژه به کشورهای همسایه) و آسیایی‌گرایی که مرزبندی با غرب را برجسته می‌کند.

ج) موضوعی: سه نوع دیپلماسی تخصصی در بیانیه مورد توجه قرار گرفته که از مهمترین آن‌ها، دیپلماسی عمومی است. دیپلماسی که لزوم ارتباط‌گیری با توده‌ها و مردم جهان را دنبال می‌کند؛ اینجا است که نقش مجلس شورای اسلامی در استفاده از ظرفیت‌های دیپلماسی پارلمانی برجسته می‌شود.

د) روش: دیپلماسی باید در خدمت شکل دادن به جهان چندقطبی باشد. انقلاب اسلامی جهان دوقطبی را به سه‌قطبی تبدیل کرد که یکی از قطب‌ها باید ایران اسلامی باشد و دیپلماسی باید در خدمت آن باشد. مورد دیگر دوگانه اسلام و استکبار است که به لحاظ ماهوی اسلام، استکبار را برنمی‌تابد. مورد مهم بعدی دیپلماسی انقلابی است که در روش دیپلماسی مورد توجه است.

جمهوری اسلامی باید دنبال دیپلماسی تحول‌گرای پویا باشد. در همه این موارد دیپلماسی پارلمانی می‌تواند مکمل دیپلماسی رسمی باشد.

«نظریه نظام انقلابی» یکی از نوپردازی‌های تئوریک رهبر انقلاب در بیانیه گام دوم است که با هدف نشان دادن سازگاری و عدم تضاد میان جو‌شش انقلابی و نظم سیاسی و اجتماعی در نظام برآمده از انقلاب اسلامی طرح شده است. دیگر آنکه، بن‌مایه این نظریه، «تحول» است که دارای دو ویژگی استمرار و استعلا است. در بیان نسبت میان این نظریه با سیاست خارجی جمهوری اسلامی چند نکته قابل طرح می‌باشد:

۱) در نظر گرفتن تحول به‌عنوان بن‌مایه این نظریه، به‌معنای تحول در اصول سیاست خارجی که در قانون اساسی جمهوری اسلامی تبلور یافته است، می‌باشد. چه آنکه، این اصول به دلیل آنکه متخذ از اسلام و منبعث از ارزش‌ها و آرمان‌های انقلاب اسلامی است، ثابت بوده و با رفت‌وآمد دولت‌ها با سلاطین سیاسی گوناگون تغییر نمی‌کند و اساساً این اصول با مختصات کلی که در قانون اساسی طرح شده است، خود معرف سیاست خارجی انقلابی است. یکی از مهم‌ترین این اصول، اصل «عزت، حکمت و مصلحت» است که در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی از «عزت ملی، روابط خارجی و مرزبندی با دشمن» به‌عنوان یکی از شاخصه‌های آن یاد شده است.

۲) مقصود از تحول در سیاست خارجی، تحول در راه‌کنش‌ها و ابتکارات اجرایی است که توسط دولت‌ها و سایر بازیگران فعال در عرصه روابط خارجی از جمله مجلس شورای اسلامی از طریق دیپلماسی عمومی اجراء می‌شود.

تلاش برای نهادسازی انقلابی

نهادسازی مطابق با نگاه انقلابی از جمله رسالت‌های مسئولان برای تحقق گام دوم انقلاب اسلامی است. اهمیت این موضوع از آن روی است که به‌عنوان نمونه توفیق جمهوری اسلامی در بدترین شرایط درآمدی و امنیتی در دهه‌ی نخست برای کاهش شدید محرومیت روستاها و حاشیه‌نشین‌ها، ناشی از یک نهادسازی صحیح و هوشمندانه با به‌کارگیری نیروهای مردمی و جهادی بود. به طور قطع، این نهادسازی در حوزه سیاست خارجی بالاخص دیپلماسی پارلمانی نیز باید مدنظر قرار بگیرد و مجلس شورای اسلامی با توجه ویژه به این امر مهم، به یاری وزارت خارجه بشتابد و علاوه بر نظارت دقیق بر این حوزه از تمام ظرفیت‌های خود در این مسیر استفاده نماید.

متکی به درون

مجلس در فعالیت‌های قانون‌گذارانه و نظارتی خود باید برای تقویت ظرفیت‌های داخلی و اتکای بیشتر بخش‌های اجرایی به این ظرفیت‌ها تلاش کند. در حوزه سیاست خارجی مجلس می‌تواند با استفاده از ظرفیت‌های دیپلماتیک خود راه را برای خودکفایی هر چه بیشتر کشور در حوزه‌های مختلف فراهم نماید. مثلاً می‌تواند با فراهم نمودن بسترهای لازم از طریق مراودات دیپلماتیک بین مجالس برای تقویت صنایع داخلی، بستر را برای ورود وزرات خارجه جهت عقد قراردادهای لازم هموار نماید که راه‌ارود آن خودکفایی کشور خواهد بود.

مقوم مسابقه خدمت‌رسانی

گام دوم انقلاب باید گام تقویت خدمت‌رسانی به مردم در ابعاد و عرصه‌های مختلف باشد و مجلس در این زمینه، اگرچه نمی‌تواند به عنوان کارگزار میدانی خدمت‌رسانی باشد، اما قطعاً باید با سیاست‌گذاری و ریل‌گذاری درست، جهت اقدامات و فعالیت دستگانه‌های اجرایی را به سوی گره‌گشایی از مشکلات مردم سوق دهد. متأسفانه عملکرد مجلس در گام اول انقلاب در این زمینه، نیز خالی از اشکال نیست؛ بویژه در برهه‌هایی مانند وقوع نوسانات ارزی که در دولت‌های مختلف آسیب‌هایی جدی بر معیشت مردم وارد کرده است، مجلس اقدام جدی انجام نداده است. در این بخش مجلس می‌تواند با فعال سازی ظرفیت‌های دیپلماتیک خود و ارتباط با مجالس دیگر مثل مجالس کشورهای همسایه، به دولت در کنترل نوسانات ارزی یاری رساند و اگر کوتاهی در این زمینه مشاهده کرد از ابزارهای خود برای اصلاح روند استفاده نماید.

حمایت از فعالیت‌های علمی و پژوهشی

علم و پژوهش از سرفصل‌های هفت‌گانه مندرج در بیانیه گام دوم انقلاب است که باید برای تقویت این عرصه تلاش شود. با این وجود، اکنون مسأله این است که باتوجه به ماهیت مجلس شورای اسلامی، به طور طبیعی این نهاد مانند یک دانشگاه، مرکز تحقیقاتی یا پژوهشگاه علمی، کار پژوهشی و تحقیقاتی انجام نمی‌دهد و به طور مستقیم نمی‌تواند نقشی در تحقق این سرفصل مهم داشته باشد، اما اگرچه نقش آن در حوزه علم و پژوهش ماهیت غیرمستقیم دارد، اما این نقش می‌تواند بسیار تعیین‌کننده باشد. در این زمینه، مجلس می‌تواند با تصویب قوانین مقتضی و استفاده از دیپلماسی پارلمانی، بستر مناسبی را برای توسعه و تقویت فعالیت‌های پژوهشی و دانشی در کشور فراهم کند.

به عنوان مثال، مجلس می‌تواند قوانینی را در راستای حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان، نوآوری‌های علمی نخبگان دانشگاهی، ارتباط دانشگاه‌های ایران با دانشگاه‌های معتبر جهان از طریق ارتباط با قوای مقننه کشورهای دیگر تصویب نماید و از این طریق، علاوه بر جلوگیری از خروج نخبگان از کشور، زمینه‌های بهره‌مندی کشور از دستاوردهای علمی آنها را فراهم سازد.

تلاش برای اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی

تأکید بر اقتصاد به عنوان یکی از عرصه‌های حیاتی در گام دوم انقلاب نیازمند توجه، استحکام و صلابت است. انقلاب اسلامی، آنگونه که رهبر انقلاب در بیانیه گام دوم انقلاب نیز تصریح کرده‌اند، راه‌هایی از این نقیصه را به ما نشان داد، اما در سایه عملکردهای ضعیفی داخلی و فشارهای خارجی، هنوز این وضعیت به طور کامل دگرگون نشده است. به دلیل وجود همین نقیصه؛ یعنی آسیب‌پذیری اقتصادی است که دشمنان انقلاب و نظام، از تحریم‌های اقتصادی به عنوان ابزار و سلاحی برای تسلیم و به زانو درآوردن ملت ایران استفاده می‌کنند. بنابراین، توجه به استحکام ساخت اقتصادی کشور در گام دوم انقلاب اسلامی، به معنای گرفتن و روبودن ابزار تحریم و فشار اقتصادی از دست دشمنان ملت ایران است.

به طور مسلم، راه‌حل مشکلات اقتصادی در اقتصاد تحریم زده ایران، سیاست‌های اقتصاد مقاومتی است که باید برنامه‌های اجرایی برای همه‌ی بخش‌های آن تهیه، پیگیری و اقدام شود. درون‌زایی اقتصاد کشور، مولد شدن و دانش‌بنیان شدن آن، برون‌گرایی با استفاده از ظرفیت‌ها و غیره بخش‌های مهم این راه‌حل‌ها است. تردیدی نیست که مجلس شورای اسلامی می‌تواند نقشی به مراتب تعیین‌کننده در اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی داشته باشد. اینجا نقش دیپلماسی پارلمانی این نهاد برجسته می‌شود که می‌تواند با فراهم آوردن بسترهای لازم نظیر توافق نامه‌های اقتصادی بین مجالس، استفاده از ظرفیت دیپلماسی عمومی برای کاهش فشارهای اقتصادی غرب و سایر موارد به یاری قوه مجریه برای پیشبرد هر چه بیشتر راهبردهای اقتصاد مقاومتی بشتابد.

پاسدار آزادی و استقلال ملی

استقلال و آزادی از خواسته‌ها و بایسته‌های موردتوجه رهبری در گام دوم انقلاب اسلامی است. به تعبیر ایشان، «استقلال ملی به معنی آزادی ملت و حکومت از تحمیل و زورگویی قدرت‌های سلطه‌گر جهان است. و آزادی اجتماعی به معنای حق تصمیم‌گیری و عمل کردن و اندیشیدن برای

همه‌ی افراد جامعه است». بنابراین، می‌توان گفت که استقلال و آزادی دو روی سکه‌ی حاکمیت ملی هستند؛ با این تفاوت که اولی در ارتباط و نسبت با بیگانگان معنا می‌یابد و دومی در نسبت با جامعه و محیط داخلی (عالم، ۱۳۹۰: ۸۵)

اهمیت پاسداری از استقلال ملی و آزادی در گام دوم انقلاب به چند دلیل اساسی است؛ اول اینکه این دو در طول تاریخ معاصر، از مهمترین مسائل ملی و از جمله مهمترین موضوعات مبارزات مردمی بوده است. از این‌رو، در جریان شکل‌گیری و پیروزی انقلاب اسلامی، «استقلال و آزادی» یکی از مهمترین شعارهای ملت ایران بوده است. اینکه علی‌رغم آنکه با پیروزی انقلاب اسلامی گام‌های مهمی برای تحقق و تحکیم این دو ارزش والا برداشته شده، اما هم‌اکنون نیز این دو آرمان مهم از سوی قدرت‌های بیگانه و مداخله‌گر مورد تهدید می‌باشد و چنانچه نسبت به پاسداری از این دو غفلت شود، وقایع ذلت‌بار گذشته تکرار خواهد شد.

اهمیت این موضوع بویژه بدان سبب است که دنیای غرب با شعار جهانی‌سازی اولاً تبلیغ می‌کند که استقلال دیگر معنای خود را از دست داده و تأکید بر حفظ استقلال ملی در شرایط جهانی شدن، سالبه به انتفاء موضوع است. حال آنکه واقعیت‌های مختلف جهانی و بین‌المللی نقیض این قضیه را نشان می‌دهد و ثابت می‌کند که در دل جهانی‌سازی غربی، وابستگی نیز وجود دارد و چنانچه کشوری به این موضوع بی‌توجه باشد، زنجیرهای اسارات و وابستگی آن روز به روز محکم‌تر خواهد شد. در حوزه آزادی نیز دنیای غرب با شعار جهانی‌سازی درصدد تحمیل الگوی مطلوب خود در حوزه‌ی آزادی بر سایر ملت‌ها می‌باشد. حال آنکه الگوی غرب در حوزه آزادی، با الگوی مطلوب اسلامی - ایرانی، تفاوت‌های بنیادین هستی‌شناسانه و معرفت‌شناسانه دارد. در این حوزه نیز مجلس باید ظرفیت‌های دپلماسی خود را فعال کند و با استفاده از مراودات دپلماتیک بین‌مجلس و همچنین نظارت بر دپلماسی رسمی جمهوری اسلامی استقلال و آزادی کشور را تضمین نماید.

التزام به جهاد کبیر در برابر استکبار

این شاخص که از سرفصل «عزت ملی، روابط خارجی و مرزبندی با دشمن» استنباط می‌شود، به معنای حفظ حساسیت‌ها نسبت به دشمن، او را دشمن دانستن و عدم تبعیت از او و همچنین مبارزه با او در تمامی ابعاد سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی است. این موارد که به تعبیر رهبر انقلاب، شاخه‌هایی از اصل «عزت، حکمت، و مصلحت» در روابط بین‌المللی هستند، ترسیم‌گر اصول

و ساحت سیاست و روابط خارجی نظام در گام دوم انقلاب اسلامی است. توجه به این موارد اولاً به معنای انزواگرایی و خودداری از تعامل سازنده با کشورهای مختلف نیست، بلکه عزت‌مندی و دقت در ماهیت خدعه‌گر طرف مقابل در روابط خارجی را مدنظر دارد. ثانیاً تأکید بر این موارد بویژه از آن روی حائز اهمیت است که تجربه چهل ساله انقلاب در گام اول نشان می‌دهد که هرگاه به این اصول در رابطه با سایر کشورها توجه شده، منافع ملی کشور به بهترین وجه آن تأمین شده و در مقابل، بی‌توجهی به این اصول نه تنها منفعتی به بار نیاورده، بلکه متضمن پیامدهای خسارت‌بار نیز بوده است. بهترین نمونه ایستادگی بر این اصول را امروزه در سطح منطقه می‌توان مشاهده کرد که چگونه جمهوری اسلامی با عزت‌مندی، ایستادگی و مقاومت در مقابل دشمنان به قدرت تعیین‌کننده منطقه تبدیل شده و توطئه‌های مختلف استکبار در سطح منطقه را نقش بر آب کرده است.

رسالت مجلس شورای اسلامی در این حوزه در گام دوم انقلاب، رسالتی سنگین است؛ زیرا همانگونه که در تجربه گام اول ثابت شده است، در مواردی، برخی دولت‌ها با کم‌توجهی به این اصل مهم، وارد اختلاط با دشمن شده و این اقدام آنها نه تنها منفعتی برای کشور در بر نداشته، بلکه متضمن ایجاد خسارت نیز بوده است. حال در گام دوم انقلاب، مجلس شورای اسلامی باید با استفاده از همه‌ی ظرفیت‌های قانونی خود، بر کیفیت دیپلماسی، سیاست و روابط خارجی کشور به دقت نظارت کند. کوتاهی‌های مجلس در گام اول انقلاب در عمل به وظیفه‌ی نظارتی خود در قبال مسئولانی که با خوش‌بینی و عدم‌رعایت خطوط فاصل با دشمن، لطماتی به مردم، کشور و انقلاب زده‌اند نیز مبرهن است.

نتیجه‌گیری

دیپلماسی پارلمانی، نقش‌آفرینی پارلمان‌ها در حوزه سیاست خارجی است. به طور کلی این نوع دیپلماسی در زمینه روابط خارجی، زمینه‌سازی برای «شکل دهی یا پیشبرد» سیاست خارجی است. زیرا تحولات نظام بین‌الملل در قرن بیست و یکم به گونه‌ای است که بخشی از امور بین‌المللی به بازیگران غیر دولتی از جمله پارلمان‌ها سپرده شده است. با توجه به نقش اصلی دستگاه دیپلماسی جمهوری اسلامی در تدوین و «شکل دهی» به سیاست خارجه، مجلس شورای اسلامی با استفاده از ظرفیت‌های دیپلماسی پارلمانی خود به «پیشبرد» این سیاست‌ها کمک می‌نماید و در این راه از ابزار و لوازمی نظیر سفرهای روسای پارلمان‌ها، رفت و آمدهای پارلمانی، تشکیل گروه‌های دوستی،

حضور نمایندگان در هیأت‌های اعزامی از سوی وزارتخانه‌ها، حضور و مشارکت نمایندگان مجالس در مجامع بین‌المللی پارلمانی و حتی نظارت مستقیم بر تصمیمات بین‌المللی دولت‌ها در قالب تصویب یا رد طرح‌ها، پیشنهاد لوایح، قراردادها و توافق‌نامه‌های بین‌المللی، الحاق یا عدم الحاق به کنوانسیون‌های بین‌المللی استفاده می‌کند.

باید توجه داشت یکی از مواردی که در صحنه سیاست خارجی ایران بعد از پیروزی انقلاب مغفول مانده، عدم استفاده مؤثر از ظرفیت‌های دیپلماتیک مجلس شورای اسلامی بوده است. مورد مهمی که می‌توانست کمک بسیار زیادی به وزارت امور خارجه در حل و فصل مسائل خارجی داشته باشد. البته طی سال‌های اخیر تلاش زیادی صورت گرفته است تا این نقیصه رفع گردد که البته توجه جدی دو قوه مقننه و مجریه را می‌طلبد. به طور قطع، بعد از ابلاغ بیانیه گام دوم انقلاب توسط مقام معظم رهبری، همه دستگاه‌ها و نهادها موظف به روزرسانی خود برای حرکت در گام دوم انقلاب هستند که بدون تردید نقش مجلس شورای اسلامی در این مسیر از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. آنچه مشخص است نیاز قوه قانونگذار به لوازم مؤثر برای استفاده بهینه از ظرفیت‌های دیپلماتیک خود در گام دوم انقلاب است و همچنین توجه به الزاماتی که در این زمینه وجود دارد. بدون شک، مجلس شورای اسلامی می‌تواند در همه بندهای بیانیه گام دوم انقلاب نقش مهمی داشته باشد؛ به ویژه در عینیت‌بخشی به نظریه نظام انقلابی، پاسداری از آزادی و استقلال ملی و تلاش برای اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی که می‌تواند با به‌کارگیری مطلوب دیپلماسی پارلمانی نقش مؤثری در نیل به اهداف تعیین شده داشته باشد. نکته مهم دیگر، توجه جدی دو قوه در ایجاد هماهنگی‌های لازم بین مجلس و وزارت امور خارجه برای هم‌افزایی و جلوگیری از موازی‌کاری یا اقدامات غیرلازم در صحنه سیاست خارجی است. باید توجه داشت مجلس شورای اسلامی می‌تواند با فعال کردن دیپلماسی پارلمانی خود در هماهنگی کامل با وزارت خارجه نقش مهمی در پیشبرد سیاست‌ها و راهبردهای خارجی کشور داشته باشد. راهبردهایی که بدون همکاری مجلس به سرانجام مطلوب نمی‌رسند.

فهرست منابع

- احتشامی، انوشیروان (۱۳۸۵). گذار از بحران جانشینی، ترجمه زهره پوستین‌چی و ابراهیم متقی، تهران: قومس.
- حسینی، سیدحسین؛ شیرزادی، رضا (۱۴۰۲). نقش دیپلماسی پارلمانی مجلس شورای اسلامی در تأمین منافع ملی جمهوری اسلامی، علوم سیاسی، ۱۹(۶۲)، ۲۵-۴۸.
- خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۷). بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی.
- دلاورپوراقدم، مصطفی و سیدجلال دهقانی فیروزآبادی، سیدجلال (۱۳۹۵). کاستی‌ها و راهکارهای توانمندسازی دیپلماسی پارلمانی جمهوری اسلامی ایران، مجلس و راهبرد، ۲۳(۸۸)، ۴۰۷-۴۳۶.
- دلاورپوراقدم، مصطفی (۱۴۰۱). پیش‌ران‌های دیپلماسی پارلمانی در تراز انقلاب اسلامی، تهران، دفتر مطالعات سیاسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره ۱۸۴۰۴، شهریور.
- دلاورپوراقدم، مصطفی و محمد حسن معادی رستمی (۱۳۹۴). دیپلماسی هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر دیپلماسی پارلمانی، تهران، انتشارات مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- دهقانی فیروزآبادی، سیدجلال (۱۳۹۰). نظریه اسلامی سیاست خارجی؛ چهارچوبی برای تحلیل سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، روابط خارجی، ۳(۱)، ۷-۴۷.
- عالم، عبدالرحمن (۱۳۹۰). بنیادهای علم سیاست، چاپ چهاردهم، تهران: نی.
- نژاد خلیلی، مهدی (۱۳۹۲). نظارت پارلمان بر قوه مجریه سیر تطور طرح سوال در مجلس شورای ملی و مجلس اسلامی، تهران، دفتر مطالعات سیاسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- Rusk, Dean (1955). Parliamentary Diplomacy Debate vs. Negotiation, World Affairs Interpreter, vol. 26, no. 2.
- Staviridis, Stelios (2017). Parliamentary Diplomacy in European and Global Governance, Brill Publication
- Pejo, Phillip (2018). Parliamentary Diplomacy: An Emerging Actor in Democratized Diplomatic Communication, Carin Publication.
- Pauline Kerr and Geoffrey Wiseman (eds.), Diplomacy in a Globalizing World: Theories and Practices (Oxford: Oxford University Press, 2012)
- Nicholas Bayne and Stephen Woolcock, The New Economic Diplomacy Decision-Making and Negotiation in International Economic Relations (Farnham: Ashgate, 2011),
- Jan Melissen, The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005)

<http://definitions.uslegal.com/p/parliamentary-diplomacy/>

International Centre for Parliamentary Studies, <https://www.parlicentre.org/>

Trainauskienė, Sigita(2015).Role of Parliament in Foreign Policy Formation :Anew Democracy Case,Kaunas University of Technologies

Fiott, Daniel (2011). "On the Value of Parliamentary Diplomacy",Madariaga Paper , Vol. 4, No. 7

Inter-Parliamentary Union, 'Parliamentary Involvement in International Affairs', Report to IIWorld Conference of Speakers of Parliaments (New York, 7–9 September 2005), p. 2.